

теристик поселень з високою густотою розміщення; заохочення використання технологічних інновацій в роботі підприємств туристичного бізнесу, під час стандартизації послуг;

- просування спільних туристичних проектів на зовнішні ринки з використанням телекомунікаційного маркетингу; долучення до системи виробництва товарів, властивих тільки певній території.

Основними детермінантами конкурентних переваг туристичних підприємств України є ресурси туристичних підприємств (туристичні, інфраструктурні, трудові, фінансові); умови попиту на туристичні послуги; рівень розвитку та конкурентоспроможність пов'язаних і підтримуючих галузей (транспорт, зв'язок, громадське харчування, банківсько-страхові послуги); зовнішньоекономічна стратегія туристичних підприємств, структура та конкуренція. Допоміжними змінними є туристична політика уряду та випадкові обставини.

Отже, переваги кластерної моделі організації туристичної діяльності національних підприємств з урахуванням можливості виходу та закріплення на зовнішніх ринках є очевидними. При цьому довготермінова стратегія розвитку туристичних кластерів повинна визначатися в тісному контакті органів державної влади та головних підприємств туристичного бізнесу. Тому важливим аспектами є розроблення і вдосконалення законодавчої бази організації туристичних кластерів в Україні, становлення системи навчання і підготовки фахівців зі створення і запровадження кластерної моделі у сфері туризму з урахуванням потреб і перспектив розвитку регіонів.

Література

1. Портер М.Е. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів – К. : Основи, 1998. – 390 с.
2. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку. – К. : Вид-во "Вища шк.", 2002. – 254 с.
3. Азар В.И., Туманов С.Ю. Экономика туристского рынка. – М. : ИПК госслужбы, 1998. – 203 с.
4. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2003. – 176 с.
5. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры. Украинский контекст. – К. : Вид-во "Логос", 2002. – 647 с.
6. Андрищенко К.А., Стеченко Д.М. Наукові аспекти створення екотуристичних кластерів на Черкащині // Вісник ДІТБ. – Донецьк, 2004. – № 8. – С. 69-71.
7. Соколенко С.И. Перспективы развития кластеров туризма в Украине // Бизнес-партнер. – Севастополь, 2004. – № 3 (67). – С. 13.

УДК 330.35.01

Аспір. М.М. Холод¹ – Львівський НУ ім. Івана Франка

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ ЕКОНОМІСТІВ НА ЗВ'ЯЗОК ЕКОНОМІКИ ТА ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Висвітлено погляди вітчизняних та іноземних учених на взаємозв'язок економіки та навколишнього природного середовища. Проаналізовано сутність сучасної концепції сталого розвитку та визначено основні проблеми її реалізації. Обґрунтовано потребу пошуку нових теоретичних концепцій, які б дали змогу розвивати світове господарство, не завдаючи шкоди довкіллю.

¹ Наук. керівник: проф. Л.С. Гринів, д-р екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка

Ключові слова: економічне зростання, проблема екології, сталий розвиток.

Post-graduate M.M. Kholod – L'viv NU named after Ivan Franko

The evolution of the economists' views on the relation between the economy and the environment

The article analyzes the views of the national and foreign scholars on the interconnection of the economy and the environment. The modern concept of sustainable development has been analyzed. The author reaches the conclusion that it is necessary to find new theoretic concepts that would allow to develop world economy without harming the environment.

Keywords: economic growth, the problem of the environment, sustainable development.

Постановка проблеми. Щороку господарська діяльність людини дедалі більше впливає на стан навколишнього природного середовища, призводячи до його руйнування, знищення екосистем та зменшення біорозманіття на нашій планеті. Таким чином людство рухається до самознищення, не розуміючи всієї глибини екологічної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Цю проблематику висвітлено у працях О. Василика, О. Велклича, Б. Данилишина, Л. Гринів, С. Кваші, Л. Корнійчука, О. Могильного, С. Іваницької, Ю. Туниці, Т. Туниці, С. Харічкова, М. Хвесика, Т. Хохлової та В. Шевчука.

Мета дослідження. Проаналізувати основні теоретичні підходи щодо вивчення взаємозв'язку економічного зростання та екологічно збалансованого розвитку.

Виклад основного матеріалу. У другій половині ХУІІІ ст. з біології виділено окрему дисципліну – "екологія". Спочатку екологія вирішувала подібні проблеми з економікою – як покращити благо людини. Однак з часом ці дві дисципліни входять у суперечність одна з одною.

Економічна теорія часів Сміта та Маркса не досліджувала взаємозв'язок економіки та навколишнього природного середовища, лише фізіократична теорія Ф. Кене використовувала закон збереження та перетворення енергії. Кене дійшов висновку, що лише в сільському господарстві утворюється додатковий продукт, що акумулює в собі енергію сонця, води та землі – з одного боку, та енергію людської праці, з іншого.

Теорія народонаселення Т. Мальтуса, незважаючи на свою недосконалість вперше сформулировала проблему залежності економічного та соціального розвитку суспільства від об'єктивних обмежень, які накладає природне довкілля. Давид Рікардо розвинув теорію земельної ренти, в якій пояснив, що найкращі ресурси використовуються насамперед, тому найшвидше виснажуються. Таким чином вже тоді Мальтус та Рікардо передбачали не безмежність природних ресурсів. Джон Стюарт Міль, частково поділяючи зазначені вище думки, вважав, що економіка з часом повинна досягти стаціонарного стану, за якого люди будуть жити на межі задоволення своїх базових потреб і зможуть присвятити себе досягненню нематеріальних цілей.

Неокласична економічна теорія, що сформувалась на основі класичної школи і заклала основи домінуючого на сьогодні світогляду, відсунула на

другий план питання обмеженості природних ресурсів. Причиною цього стала індустріалізація та постійне відкриття нових покладів мінеральних ресурсів, висунуло на перший план природний капітал.

Заслуга неомарксистської теорії полягає в обґрунтуванні завдання досягнення справедливого розподілу доходів та прав власності на ресурси, а проблему ефективного розміщення ресурсів вирішували за допомогою централізованого планування.

Особливу увагу варто приділити думкам вітчизняних науковців, які внесли вагому лепту в розвиток теорії збалансованого розвитку. Зокрема цікавими є думки нашого видатного вченого-економіста Сергія Подолинського. У своїй праці "Праця людини та її відношення до розподілу енергії" (1880) він писав: "Нашою метою буде спробувати виявити значення умов, які супроводять походження праці, представити головніші прояви в житті організмів і вказати на наслідки споживання праці, тобто наслідки впливу трудящих людей і тварин на оточуючу природу". Таким чином вчений намагався описати функціонування екологічно-збалансованої економіки, в якій людство завдяки праці сприяє нагромадженню енергії Сонця на земній поверхні, передає його наступним поколінням та сприяє гармонізації господарських процесів з природоохоронною діяльністю. Особливу увагу Подолинський звертає на проблему планування та обліку в процесі виробництва, з метою детальнішого аналізу затрат енергії, матеріалів та людських ресурсів.

У своїй монографії "Біосфера" (1926) В. Вернадський поділив вплив людини на природу на 3 етапи:

- на першому, від виникнення людей до появи сучасного типу людей "гомосапієнс", людина не чинила помітного впливу на навколишнє середовище;
- на другому, від пізнього палеоліту до кінця другої світової війни, вплив людини характеризується значним антропогенним навантаженням. Діяльність людини призводить до зникнення багатьох видів рослин і тварин та до деградації екосистем;
- на третьому, після Другої світової війни, вплив людини на природу характеризується пошкодженням регенераційних механізмів біосфери.

У своєму вченні про ноосферу – сферу розуму – Вернадський закликає людство до гармонійного розвитку з природою, до самообмеження задля збереження біорозманіття. З концепції Вернадського ми можемо зробити висновки, що людство повинно взяти на себе функцію забезпечення відновлюваної здатності природи.

Г. Бачинський розробив вчення про соціоекологію як науку, яка вивчає закономірності взаємодії суспільства та природи.

У збірнику економічних праць "Енергія прогресу: нариси з фізичної економії" Микола Руденко доходить висновку, що для адекватного поєднання енергетично-речовинних процесів, які відбуваються в природі з вартісними показниками економічних процесів, потрібно розмежувати такі дві окремі науки, як політекономію та фізичну економію. Якщо перша займається дослідженням процесів створення відносної додаткової вартості, що є результатом праці, то друга – є наукою про абсолютну додаткову вартість, яка створюється енергією Сонця [3, с. 53-54].

З розвитком світового господарства вплив економіки на навколишнє природне середовище стає дедалі помітнішим, тому з'являється багато досліджень, покликаних пояснити, проаналізувати цей зв'язок. Серед інших над даною проблемою працювали: Н. Джорджес-Рогена, О. Клевенд, К. Боулдинг, Р. Хьютинг. Однак, найбільшої уваги заслуговує доповідь Римського клубу, яка була запропонована в 1992 р., і як продовження цієї доповіді – нова концепція Д. Медоуза "За межами зростання". Песимістичні висновки, що були викладені в цій концепції, обґрунтовували потребу переходу до нульового зростання, тобто до зведення виробництва та споживання до простого відтворення.

З Ініціативи Генерального секретаря ООН у грудні 1983 р. було створено Міжнародну комісію з довкілля та розвитку на чолі з прем'єр-міністром Норвегії Гро Харлем Брундтланд. Доповідь комісії "Наше спільне майбутнє" була представлена на 42-гу сесію ООН (1987). У доповіді було проголошено поняття "сталий розвиток", тобто такий, що задовольняє потреби сучасного покоління і не ставить під загрозу можливість для майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Необхідність переходу до такого розвитку світового господарства диктується дедалі більшою деградацією екосистем, зниження біорозманіття та неефективністю інших підходів до вирішення цієї проблеми.

У 1992 р. в Ріо-де-Жанейро відбулася конференція ООН з проблеми довкілля та розвитку, яка ухвалила "Порядок денний на XXI століття", в якій проголошено нову концепцію розвитку, що передбачає врахування економічних, екологічних та соціальних проблем людства, тобто концепцію сталого розвитку. Згідно з цією концепцією економічне зростання повинно бути досягнуте за допомогою використання менш матеріально та енергомістких технологій, розподіл світового багатства повинен відбуватись більш справедливо, а екологічна ситуація повинна не погіршуватись.

У 1997 р. в Нью-Йорку відбулася XIX спеціальна сесія Генеральної асамблеї ООН з проблем довкілля і сталого розвитку, присвячена п'ятій річниці Конференції 1992 р. На сесії йшлося про незадовільне виконання рекомендацій "Ріо-92" більшістю країн світу. Такий стан пояснювали недостатнім рівнем свідомості й обізнаності з проблемою, браком у багатьох країнах необхідних коштів, юридично не обов'язковим характером документів "Ріо-92" [4, с. 86].

Цікавою є концепція рівноважного природокористування, запропонована П.Г. Олдаком, що передбачає перехід ресурсно-економічних технологій, формування розумних потреб та вибір системи цілей, що забезпечать здійснення сформованих потреб при збереженні майбутніх можливостей. Г. Дейлі у своїй праці "Поza зростанням" (1996) критикує сучасну економічну теорію і робить висновок, що розбудова економіки на засадах економічного зростання зумовить неминучість глобальної екологічної, а, як наслідок, і економічної катастрофи. Як зазначає Г. Делі, – "розробляти національну політику максимізації ВВП просто нерозумно. Це практично рівнозначно збільшенню до максимуму виснаження й забруднення" [1].

Серед нових концепцій виділено ті, які в основу суспільного розвитку ставлять інформацію, зокрема, інформаційна, інформаціональна та інформа-

ціогенна теорії. Однак жодна з них на сьогодні не підтвердила свою спроможність вирішити екологічні проблеми і забезпечити сталий розвиток.

На думку Г. Дейлі, усунення бідності вимагає визнання обмежень, а не більш швидкого зростання економіки. І справді, за виробництва продовольства на 110 % від потреби, в світі щорічно від голоду помирає 30 млн людей. Тому суперечність сучасної парадигми економічного зростання є очевидною і, на наше переконання, потребує істотного коректування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Головною проблемою запровадження в життя нових стратегій господарської діяльності, що враховували б екологічний чинник, залишається відсутність єдиної концепції світового розвитку, що мала б підтримку серед основних гравців на міжнародному рівні: урядів держав, керівних органів міждержавних утворень, Світового Банку, ООН.

Література

1. Дейлі Г. Поза Зростанням Економічна теорія сталого розвитку. – К. : Вид-во "Інтел-сфера", 2002. – 234 с.
2. Вовк В. Екологічна економіка як сучасна інтегральна наука. Сімейне дерево екологічної економіки та її засадничі принципи. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.csi.org.ua>.
3. Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії : монографія. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 240 с.
4. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток // Економіка України. – 2008. – № 4. – С. 82-90.
5. Корнійчук Л., Шевчук В. Сталий розвиток і глобальна місія України // Економіка України. – 2009. – № 4. – С. 4-13.

УДК 332; 324.2 *О.Ю. Бочко – Мукачівське міжрайонне управління водного господарства*

СУЧАСНИЙ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розкрито основні проблеми еколого-економічного стану земельних ресурсів Закарпатської області, які потребують негайного вирішення. Зазначено оптимальні шляхи виходу з ситуації, що склалася в сучасних умовах та забезпечить належний рівень екологізації земельних ресурсів об'єкта дослідження.

Ключові слова: еколого-економічна ситуація, державне управління екології, земельні ресурси, забруднення навколишнього середовища, екологічні проблеми.

O.Yu. Bochko – Mukachevo interregional board of water services

Modern ecology-economic state of Transcarpatioan region land resources

The article exposes the basic problems of the ecology-economic of the landed resources of the Transcarpathian region, which need immediate decision. Also in the article marked optimum ways of exit from a situation which was folded in modern terms and will provide the propel level of ecologization of the landed resources of research object.

Keywords: ecology-economic situation, state administration of ecology, landed resources, contaminations of environment, ecological problems.